

ОСВІТНІ ПРАГНЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ, ЗАЛУЧЕНОЇ ДО МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті представлено результати власного експериментального дослідження щодо підвищення рівня освітніх прагнень молоді, яка проживає у сільській місцевості. Здійснено аналіз та визначено рівень обраних проявів освітніх прагнень молоді, проаналізовано зміни, що проходять у період дослідження. На основі результатів дослідження визначено, що залучаючи і зацікавлюючи молодь до різних видів освітньої діяльності, можна підвищити рівень їх освітніх прагнень та сподівань. Зроблено висновок, що система польської освіти часто стає фактором, що призводить до соціального виключення. Існує безліч причин, що ускладнюють доступ до освіти, наприклад, фінанси або відсутність освітніх прагнень, особливо серед людей з низьким рівнем освіти, які не помічають її цінності. Ця проблема і стала предметом уваги, оскільки освітні прагнення молоді відіграють важливу роль у житті, дозволяють визначати майбутні професійні та життєві перспективи.

Вступ. На сьогодні у Польщі актуальною соціальною проблемою є загроза соціального виключення значної кількості сімей. Особливому ризику підлягають люди, які проживають у сільській місцевості. Більше половини сільських дітей живуть у несприятливих для розвитку умовах. Польська система освіти часто не лише не вирівнює потенційних можливостей, а навпаки, стає інструментом соціального виключення. Освітні бар'єри перешкоджають розвитку сільських дітей, спричиняють погіршення їх шкільних успіхів і досягнень, обмежують не лише освітні та професійні прагнення, а й плани на майбутнє, також знижують рівень самооцінки [1].

Основними перешкодами на шляху до освіти для дітей та молоді з сільських родин, які часто перебувають на межі бідності, є культурна та суспільна ізоляція. Прикладом може бути засвоєний, наслідок виховання у сім'ї, низький рівень освітніх прагнень або, гірше того, їх абсолютна відсутність; також спостереження у своєму оточенні таких моделей професійної реалізації, які не включають освіти, наслідування зразків ранньої самостійності. Крім того, великими є психологічні бар'єри: відсутність впевненості в собі, віри у свій успіх та низька самооцінка. Але найбільш важливими є економічні перешкоди (відсутність грошей на шкільне приладдя, коштів на дорогу), які іноді є причиною ганьби, приниження та нерозуміння з боку однолітків і вчителів через відсутність тих чи інших речей. Все це знеохочує до школи і призводить до ситуації передчасного завершення освіти, відмову від навчання та виключення зі шкільної системи навчання [2: 57-62].

Освітні прагнення молоді відіграють важливу роль у її житті, дозволяють планувати майбутній освітній шлях, формують уявлення про наміри щодо навчання. Інформація щодо освітніх сподівань важлива також для педагогів, вчителів, батьків, осіб, які займаються організацією освіти і виховання, оскільки вона дає можливість впроваджувати зміни та є необхідною при розподілі, накопиченні, плануванні засобів, потрібних для досягнення запланованих цілей [3: 9].

Поняття "прагнення" найчастіше визначається, як очікування, бажання, наміри людини. За словами В. Копалінського, це "стремління (чогось досягти), намагання (досягти мети, домогтися чогось), амбіції" [4: 47].

Про актуальність даної проблеми свідчить цілий ряд польських досліджень та публікацій, серед яких важливе місце займає наукова позиція А. Яновського [5]. Він вивчав освітні прагнення учнів середньої школи, акцентуючи свою увагу на умовах цих прагнень. Особливо варто відзначити роботи З. Скорного [6], який висвітлював питання рівня освітніх прагнень дітей і молоді та їх основних детермінант: педагогічних, особистісних і вплив середовища. На увагу також заслуговують дослідження Я. Шефер-Тімошенко [7], Т. Левовіцького [8], З. Квеціньського [9] та В. Сікорського [10].

З. Скорний визначає *прагнення* як "стремління, наміри, бажання, що стосуються результатів власної діяльності або досягнення за допомогою цієї діяльності бажаних станів, які задовольняють дану особу або виконують для неї функцію нагороди" [6: 11].

На думку А. Яновського, [5: 32] *прагнення* це "досить стабільне і відносно сильне бажання особи щодо властивостей або станів, якими має характеризуватися її майбутнє життя та об'єктів, яких у майбутньому житті хотітиме отримати". Т. Левовіцькі [8: 132], у свою чергу, визначає *прагнення* як "сподівання людей щодо власних досягнень". У науковій літературі існує також поняття "рівень домагань", яке визначається як "передбачуваний суб'єктом результат його діяльності, спрямованої на досягнення обраної собі мети" [11: 63].

З огляду на предмет нашого дослідження варто визначити поняття "освітні прагнення". На думку В. Сікорського це "прагнення, що стосуються майбутнього навчання, тобто того рівня освіти, який дана особа прагне або має намір здобути у майбутньому" [10: 22]. У науковій літературі існує декілька так

званих експериментальних досліджень (а саме діагностичний зріз)¹ щодо вивчення певного аспекту прагнень. Наша публікація присвячена питанню освітніх прагнень молодих людей, залучених до польсько-датської співпраці. Співпраця здійснювалася у Люблінському воєводстві між організаціями Польського і Датського Червоного Хреста та органами місцевої влади Люблінського воєводства, представниками шкіл та культурних закладів.

Основною метою співпраці було розширення кругозору учасників проекту і збільшення можливостей для здобуття освіти дітей і молоді з Люблінського району. Досягнути мети вдалося шляхом створення сприятливих умов для подальшої освіти дітей і молоді та підвищення рівня їхньої участі у суспільному житті місцевої громади.

У межах програми співпраці проведено і втілено безліч різних заходів, найважливішим з яких є створення за участі органів місцевої влади, шкільних рад і директорів шкіл двадцяти п'яти світлиць (навчальних центрів) Польського Червоного Хреста у місцях проживання дітей. У межах проекту проводилися заняття, що були спрямовані на вирівнювання дефіцитів розвитку дітей і молоді, сприяли розвитку їх інтересів і творчості, були орієнтовані на профілактику здоров'я і пропаганду здорового способу життя та на організацію відпочинку і дозвілля учасників. Діти та молодь отримували допомогу при виконанні домашніх завдань та мали можливість відвідувати додаткові уроки англійської мови, що проходили у світлицях. Також молодь була забезпечена харчуванням. Варто також згадати про регулярні зустрічі для батьків з метою розширення їх знань щодо психофізичного розвитку дітей і молоді та надання допомоги у догляді та вихованні [12].

Головною метою даної публікації є аналіз та визначення рівня обраних проявів освітніх прагнень молоді. Важливим завданням дослідження є діагностика і виявлення різниць в освітніх прагненнях молоді у період дослідження. Варто зазначити, що дослідження тривало близько року за участі тієї ж самої групи учасників і проводилося у два етапи: перший – у жовтні-грудні 2010 року, а другий повторний етап – у жовтні-грудні 2011 року.

Всього у двох етапах дослідження взяло участь 517 осіб віком від 12 до 18 років, які проживають у селах Люблінського воєводства (Польща). У першому етапі дослідження (на початковій стадії участі в освітній програмі) взяло участь 257 осіб, серед них 171 дівчина (66,54 %) і 86 хлопців (33,46 %). У другому етапі (на заключній стадії участі в освітній програмі) учасників дослідження було 260 осіб: 163 дівчини (62,93 %) і 96 (37,07 %) хлопців².

Результати власних досліджень. Як показали результати дослідження, на початковій стадії участі в освітній програмі більшість молоді, яка проживає у сільській місцевості, планувала закінчити навчання на рівні середньої освіти: закінчити технікум (63 осіб – 24,9 %). Кожен п'ятий опитуваний мав намір закінчити вищий навчальний заклад на рівні магістратури (58 осіб – 22,9 %), а кожен десятий учасник (26 осіб – 10,2 %) прагнув отримати диплом ліценціата (перший рівень вищої освіти, що умовно можна порівняти з українським рівнем бакалавра). Варто зазначити, що також кожен десятий респондент (25 осіб – 9,8 %) планував закінчити навчання на рівні професійного училища.

Дослідження, проведені на завершальній стадії участі в освітній програмі проілюстрували значно вищий рівень освітніх прагнень молодих людей щодо рівня освіти, яку вони планують отримати. Різниця у показниках виявилася статистично суттєвою на рівні $p=0,000$. Істотно збільшився відсоток осіб, які планують у майбутньому закінчити магістратуру (на першому етапі дослідження таких було 58 осіб – 22,92 %; на другому етапі 114 осіб – 44,02 %). Натомість зменшився відсоток осіб, які планують завершити свою освіту у коледжі. На першому етапі дослідження такі плани мало 32 респонденти (12,65 %), на другому – лише 4 особи (1,54 %). Детальні дані представлені в Таблиці 1.

Наступним аспектом дослідження освітніх прагнень були наміри молоді щодо складання іспиту із зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). На першому етапі дослідження на це питання більше половини опитуваних (151 особа – 60,16 %) відповіли позитивно, третина учасників (81 особа – 32,27 %) не прийняла рішення; незначна кількість осіб зовсім не планувала складати іспит.

Після участі у різних освітніх заходах протягом року майже усі опитувані (239 осіб – 91,92 %) декларували намір складати ЗНО. Також зменшилося число невизначених осіб: з 19-ти осіб (7,57 %) на першому етапі до 7-ми осіб (2,69 %) на другому етапі. Детальні дані представлені в Таблиці 2.

¹ На думку Т. Пільха і Т. Бауман [13: 39] експериментальні дослідження (діагностичний зріз) – це "особливий вид досліджень, що базується на певних теоретичних засадах і досить кропітких організаційних заходах, який використовується при дослідженні змін певної риси під впливом цілеспрямовано впровадженного чинника або під впливом природного плину часу і зміни обставин".

² Різниця у кількісних і відсоткових показниках між першим і другим етапом виникає внаслідок ротації осіб, які брали участь в освітній програмі під час проведення дослідження.

Таблиця 1.

Тип навчального закладу, який хотіли б закінчити у майбутньому респонденти

Тип навчального закладу ³	Початкова стадія реалізації міжнародної освітньої програми		Кінцева фаза реалізації міжнародної освітньої програми	
	N	%	N	%
Гімназія	5	1,98	1	0,39
Базова професійна школа	25	9,88	3	1,16
Загальноосвітній ліцей	23	9,08	31	11,97
Спеціалізований ліцей	8	3,16	8	3,09
Технікум	63	24,9	79	30,5
Пост-ліцейська школа	11	4,35	4	1,54
Пост-матуральна школа	32	12,65	4	1,54
Ліценціат	26	10,28	15	5,79
Магістратура	58	22,92	114	44,02
Післядипломна освіта	2	0,79	0	0,0

$\chi^2=71,1081$, $df=9$, $p=0,000$

Таблиця 2.

Намір скласти іспит із ЗНО

Намір скласти ЗНО	Початкова стадія реалізації міжнародної освітньої програми		Кінцева стадія реалізації міжнародної освітньої програми	
	N	%	N	%
Так	151	60,16	239	91,92
Ні	19	7,57	7	2,69
Не знаю	81	32,27	14	5,38
Всього	251	100,0	260	100,0

$\chi^2=72,5115$, $df=2$, $p=0,00$

Цікавим є перелік безлічі переваг, які вбачали учасники, щодо участі у міжнародному освітньому проєкті. На думку молоді, серед них найважливішими були:

1. Можливість взяти участь у цікавих заняттях (1-ше місце⁴).
2. Можливість поїхати на екскурсії під час літніх та зимових канікул (2-ге місце).
3. Можливість виконання домашнього завдання за допомогою вихователя або волонтера (3-тє місце).
4. Можливість проводити час з волонтерами, нав'язати нові контакти (4-те місце).
5. Можливість вивчати англійську мову (5-те місце).
6. Можливість проводити час у тиші та спокої (6-те місце).

Не помічено істотних статистичних різниць у кількісних і відсоткових показниках між результатами першого та другого етапу. Детальні дані представлені в Таблиці 3.

³ Польська система шкільної освіти суттєво відрізняється від української, тому кожне співвіднесення або порівняння навчальних закладів є дуже умовним. Коротко прокоментуємо зміст таблиці. Обов'язковим у Польщі є закінчення шестирічної початкової школи і трирічної гімназії (6+3). Подальше навчання не є обов'язковим. Випускники гімназії можуть продовжити навчання у трьохрічній базовій професійній школі, але після її закінчення вони не матимуть змоги скласти іспит ЗНО (пол. матура). Після гімназії учні можуть продовжити навчання у загальноосвітньому ліцеї (3 роки навчання), спеціалізованому ліцеї (3 роки) або технікумі (4 роки). Закінчення будь-якого з цих трьох закладів дає право скласти іспит ЗНО. Складений іспит ЗНО дає можливість продовжувати навчання у вищому навчальному закладі або у пост-матуральній школі, яку умовно порівняємо з українськими закладами I-II рівня акредитації. Якщо учень мав право скласти іспит ЗНО, але не склав його, то навчання він може продовжити у пост-ліцейській школі (можна умовно порівняти з українськими професійними училищами або коледжами, що приймають абітурієнтів на базі неповної середньої освіти).

⁴ Рейтинг складено на підставі найбільшої кількості виборів: чим більше осіб вибрало цю відповідь, тим вище місце у рейтингу займає ця перевага.

Таблиця 3.

Рейтинг переваг, що надає участь в освітній програмі

Переваги, що надає участь в освітній програмі	Початкова стадія реалізації міжнародної освітньої програми		Кінцева стадія реалізації міжнародної освітньої програми		Рейтинг
	N	%	N	%	
Можливість виконання домашнього завдання за допомогою вихователя або волонтера	117	45,70	121	48,21	3
Можливість прийняти участь у цікавих заняттях	183	71,48	174	69,32	1
Екскурсії під час літніх і зимових канікул	160	62,50	151	60,16	2
Можливість проводити час з волонтерами, нав'язати нові контакти	99	38,67	88	35,06	4
Можливість вивчати англійську мову	92	35,94	88	35,06	5
Можливість проводити час у тиші і спокої	46	17,97	40	15,94	6

Суттєві статистичні відмінності ($p=0,00$) можна зазначити у сфері самооцінки молоді власного рівня освітніх прагнень. На першому етапі дослідження кожен третій учасник (86 осіб – 33,59 %) низько оцінив свій особистий рівень освітніх прагнень, у той час як на другому етапі навіть не кожен десятий декларував такий рівень (24 особи – 9,3 %). Детальніше див. Таблицю 4.

Таблиця 4.

Самооцінка власного рівня освітніх прагнень

Самооцінка власного рівня освітніх прагнень	Початкова стадія реалізації міжнародної освітньої програми		Кінцева стадія реалізації міжнародної освітньої програми	
	N	%	N	%
Дуже високий	27	10,55	33	12,79
Високий	23	8,98	66	25,58
Середній	117	45,7	132	51,16
Низький	86	33,59	24	9,3
Дуже низький	3	1,17	3	1,16
Всього разом	256	100,0	258	100,0

$\chi^2=57,2174$ df=4, $p=0,000$

Останнім компонентом аналізу було визначення рівня освітніх прагнень сільської молоді і спостереження змін у цьому аспекті протягом періоду дослідження. Як представлено у Таблиці 5, більшість опитуваних (183 особи – 71,20 %) до початку участі у міжнародній програмі мала середній рівень освітніх прагнень. Менше третини учасників (69 осіб – 26,85 %) презентували низький рівень і лише 5 осіб (1,95 %) мали високий рівень прагнень.

Дослідження, проведені на заключному етапі реалізації міжнародної програми співпраці, показали суттєві статистичні різниці ($p=0,00$) у питанні рівня освітніх прагнень. Збільшився відсоток осіб, які мають середній та високий рівні і, відповідно, зменшився показник осіб з низьким рівнем прагнень.

Таблиця 5.

Рівень освітніх прагнень опитуваної молоді

Рівень освітніх прагнень	Початкова стадія реалізації міжнародної освітньої програми		Кінцева стадія реалізації міжнародної освітньої програми	
	N	%	N	%
Низький рівень	69	26,85	21	8,08
Середній рівень	183	71,20	207	79,61
Високий рівень	5	1,95	32	12,31
Всього разом	257	100,0	260	100,0

$\chi^2=46,7638$; df=2; $p=0,000$

Висновки. Підсумовуючи результати проведених досліджень, можемо стверджувати, що в результаті участі молоді у різних освітніх заходах значно зріс рівень її освітніх прагнень. Спостерігаються суттєві зміни у планах щодо типу майбутнього навчального закладу, який би хотіли закінчити респонденти, та щодо намірів складати іспит ЗНО, а також щодо самооцінки власного рівня освітніх прагнень.

Варто зазначити, що молодь охоче брала участь у програмі, помічала багато переваг, які надає цей освітній проект. Це може бути підтвердженням ефективності ідеї організації і проведення подібної освітньої діяльності у таких локальних середовищах.

Зважаючи на представлені вище результати досліджень, необхідно всіляко заохочувати відповідальних суб'єктів з організації шкільної освіти, вчителів, вихователів, батьків до активної участі у створенні відповідних умов для розвитку дітей та молоді. Формування освітніх прагнень учнів має величезний вплив на майбутній вибір професійного і життєвого шляху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Matyjas B. Polityka społeczna i praca socjalna wobec rodziców i ich dzieci zagrożonych wykluczeniem (na przykładzie środowiska wiejskiego) / B. Matyjas ; [K. Marzec-Holka, A. Rutkowska, M. Joachimowska (red.)] // Praca socjalna i polityka społeczna. Obszary współdziałania wobec wykluczenia społecznego. – Bydgoszcz : Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2008. – S. 145–155.
2. Tarkowska E. Ubóstwo dzieci w Polsce / E. Tarkowska // Polski raport Social Watch. Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce. – Warszawa : Kampania przeciw Homofobii, 2010. – S. 57–62.
3. Musialska K. Aspiracje życiowe młodzieży stojącej u progu dorosłości / K. Musialska. – Kraków : Impuls, 2010. – 128 s.
4. Kopaliński W. Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych / W. Kopaliński. – Warszawa : Wiedza Powszechna, 1989. – 576 s.
5. Janowski A. Aspiracje młodzieży szkół średnich / A. Janowski. – Warszawa : PWN, 1977. – 290 s.
6. Skorny Z. Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości / Z. Skorny. – Wrocław : Osolineum, 1980. – 237 s.
7. Szefer-Timoszenko J. Aspiracje w życiu człowieka / J. Szefer-Timoszenko. – Katowice : Uniwersytet Śląski, 1981. – 109 s.
8. Lewowicki T. Aspiracje dzieci i młodzieży / T. Lewowicki. – Warszawa : PWN, 1987. – 242 s.
9. Kwieciński Z. Wykluczanie / Z. Kwieciński. – Toruń : UMK, 2002. – 184 s.
10. Sikorski W. Aspiracje. Studium psychologiczne i socjopedagogiczne / W. Sikorski. – Nysa : Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nysie, 2005. – 156 s.
11. Okoń W. Nowy słownik pedagogiczny / W. Okoń. – Warszawa : Żak, 1996. – 336 s.
12. Project Document Window of Opportunities // Social Project for Children and Youths in Eastern Poland. – VKR Foundation, 2009.
13. Pilch T. Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe / T. Pilch, T. Bauman. – Warszawa : Żak, 2001. – 372 s.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Matyjas B. Polityka społeczna i praca socjalna wobec rodziców i ich dzieci zagrożonych wykluczeniem (na przykładzie środowiska wiejskiego) / B. Matyjas ; [K. Marzec-Holka, A. Rutkowska, M. Joachimowska (red.)] // Praca socjalna i polityka społeczna. Obszary współdziałania wobec wykluczenia społecznego. – Bydgoszcz : Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2008. – S. 145–155.
2. Tarkowska E. Ubóstwo dzieci w Polsce / E. Tarkowska // Polski raport Social Watch. Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce. – Warszawa : Kampania przeciw Homofobii, 2010. – S. 57–62.
3. Musialska K. Aspiracje życiowe młodzieży stojącej u progu dorosłości / K. Musialska. – Kraków : Impuls, 2010. – 128 s.
4. Kopaliński W. Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych / W. Kopaliński. – Warszawa : Wiedza Powszechna, 1989. – 576 s.
5. Janowski A. Aspiracje młodzieży szkół średnich / A. Janowski. – Warszawa : PWN, 1977. – 290 s.
6. Skorny Z. Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości / Z. Skorny. – Wrocław : Osolineum, 1980. – 237 s.
7. Szefer-Timoszenko J. Aspiracje w życiu człowieka / J. Szefer-Timoszenko. – Katowice : Uniwersytet Śląski, 1981. – 109 s.
8. Lewowicki T. Aspiracje dzieci i młodzieży / T. Lewowicki. – Warszawa : PWN, 1987. – 242 s.
9. Kwieciński Z. Wykluczanie / Z. Kwieciński. – Toruń : UMK, 2002. – 184 s.
10. Sikorski W. Aspiracje. Studium psychologiczne i socjopedagogiczne / W. Sikorski. – Nysa : Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nysie, 2005. – 156 s.
11. Okoń W. Nowy słownik pedagogiczny / W. Okoń. – Warszawa : Żak, 1996. – 336 s.
12. Project Document Window of Opportunities // Social Project for Children and Youths in Eastern Poland. – VKR Foundation, 2009.
13. Pilch T. Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe / T. Pilch, T. Bauman. – Warszawa : Żak, 2001. – 372 s.

Матеріал надійшов до редакції 10.02. 2012 р.

Каниос А. Образовательные стремления польской молодежи, вовлеченной в международную деятельность.

В статье представлены результаты собственного экспериментального исследования по повышению уровня образовательных устремлений молодежи, проживающей в сельской местности. Произведен анализ и определен уровень избранных проявлений образовательных стремлений молодежи, проанализированы изменения, которые происходят в период исследования. На основании результатов исследования сделан вывод, что привлекая и заинтересовывая молодежь к различным видам образовательной деятельности, можно повысить уровень ее образовательных стремлений. Сделан вывод, что система польского образования часто становится фактором, что приводит к социальному исключению. Существует множество причин, затрудняющих доступ к образованию, например, финансы или отсутствие образовательных стремлений, особенно среди людей с низким уровнем образования, которые не замечают его ценности. Эта проблема и стала предметом внимания, поскольку образовательные стремления молодежи играют важную роль в ее жизни, позволяют определять будущие профессиональные и жизненные перспективы.

Kanios A. Educational Aspirations of Polish Youth Engaged in International Activities.

The paper presents the results of the pilot study to increase educational aspirations of young people who live in rural areas. The level of selected implications of educational aspirations of young people is analyzed and determined; the changes that take place during the study are assessed also. Based on the research it is concluded that involving and engaging young people into different types of educational activities one can enhance their educational aspirations and expectations. It is concluded that polish system of education is often a factor leading to social exclusion. There are many reasons that impede access to education, such as finances or lack of educational aspirations, especially among poorly educated people, because they do not notice its value. This issue has become the subject of attention, because the educational aspirations of young people play an important role in their life, can define future employment and life prospects.